

Barn och personal i förskolan hösten 2011

Denna promemoria ger en översikt av förskolans utveckling när det gäller barn, personal och grupper hösten 2011. Jämförelser görs framför allt med situationen 2010 men ibland också med år längre tillbaka i tiden.

Förskolan styrs av skollag och läroplan. I skollagen ställs krav på kvaliteten i förskolan. I förskolans läroplan (Lpfö98, reviderad 2010) anges mål och riktlinjer för förskolans arbete. Förskolan är en egen skolform och verksamheten omfattas av begreppen utbildning och undervisning.

Det är kommunerna som ansvarar för att det finns förskolor och att barn erbjuds plats. Kommunerna är enligt skollagen skyldiga att erbjuda förskola till barn från 1 års ålder när föräldrarna arbetar, studerar, är arbetslösa eller föräldralediga. Barn till arbetslösa eller föräldralediga ska erbjudas plats under minst 3 timmar per dag eller 15 timmar per vecka. Vissa kommuner erbjuder längre vistelsetid. Kommunerna ska även erbjuda förskola till alla barn under minst 525 avgiftsfria timmar från och med höstterminen det år barnet fyller 3 år (allmän förskola) samt till barn i behov av särskilt stöd.

Det finns både kommunala och fristående förskolor. Fristående förskolor kan drivas som till exempel föräldrakooperativ eller personalkooperativ, av en stiftelse eller ett aktiebolag. Fristående förskolor är ett alternativ till den kommunala verksamheten. Det är kommunerna som godkänner fristående förskolor och ansvarar också för att kontrollera att verksamheten uppfyller kraven på god kvalitet och säkerhet. För fristående förskolor gäller samma regler som för kommunala förskolor.

Fler barn i förskola

Förskolan har byggts ut snabbt och utbyggnaden fortsätter. Hösten 2011 var 472 200 barn inskrivna i förskolan, en ökning med 14 200 barn eller 3 procent sedan året innan. Även andelen inskrivna barn av alla landets 1–5-åringar har ökat. Det var 83 procent av alla 1–5-åringar som gick i förskola 2011. Tio år tidigare var andelen 68 procent. Fördelningen mellan flickor och pojkar är i stort sett jämn.

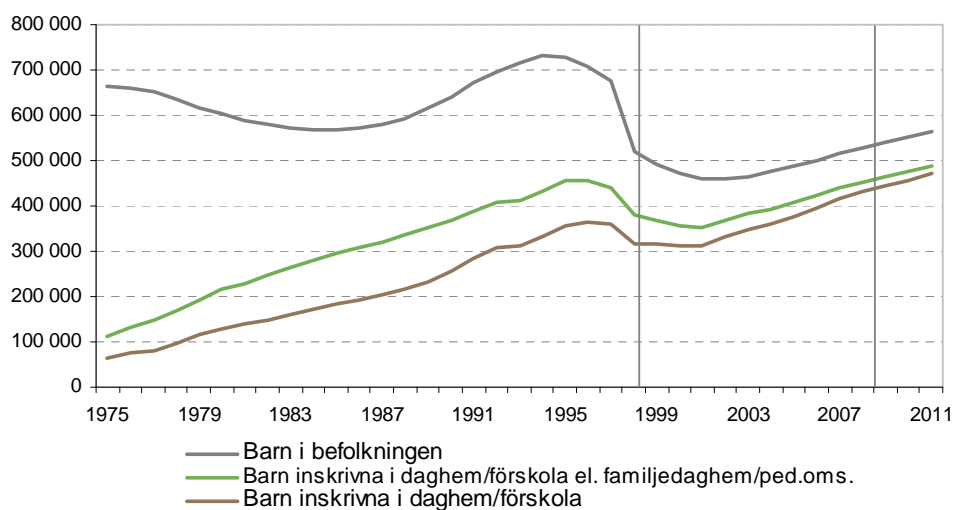
Andelen inskrivna barn ökar något i samtliga åldersgrupper. Störst deltagande finns bland 3-, 4- och 5-åringarna. I dessa åldersgrupper går nästan 95 procent av barnen i förskola.

Diagram 1. Andel (%) barn av befolkningen inskrivna i förskola 2001 och 2011

Pedagogisk omsorg är ett alternativ till förskola. Av alla 1–5-åringar finns 3 procent i pedagogisk omsorg.¹

Diagram 2. Antal barn i befolkningen samt inskrivna i förskola eller pedagogisk omsorg 1975–2011. Barn 1–6 år (t.o.m. 1997) och 1–5 år (fr.o.m. 1998)

Anm. År 1998 övergick förskoleverksamheten till utbildningssektorn. Begreppet daghem ersattes med förskola i skollagen och för sexåringarna inrättades skolformen förskoleklass. År 2009 ersattes begreppet familjedaghem av pedagogisk omsorg.

¹ Läs mer om utvecklingen inom pedagogisk omsorg på www.skolverket.se/statistik-och-analys

Fyra av tio får möjlighet att utveckla sitt modersmål

En allt större andel av barnen i förskolan har ett annat modersmål än svenska. Knappt 20 procent av barnen i förskolan har ett annat modersmål, vilket är en procentenhet mer än 2010. Tio år tidigare, år 2001, var det endast 13 procent som hade annat modersmål än svenska.

I den nya skollagen, som började tillämpas 1 juli 2011, har stödet till barn med annat modersmål än svenska stärkts. I både skollagen och förskolans läroplan anges att förskolan ska bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål. Barnens möjlighet att utveckla sitt modersmål i förskolan ska integreras i verksamheten och inte ges enskilt till barnet frånskilt från verksamheten. Att få möjlighet att utveckla sitt modersmål ska vara en del av verksamheten för alla barn och ska inte ses som en särskild stödfunktion.

Med anledning av förändringar i skollagen och läroplanen har Skolverket i statistikinsamlingen förtydligat definitioner och anvisningar kring modersmål. Begreppet *modersmålsstöd* har breddats och lyder i 2011 års insamling *möjlighet att utveckla sitt modersmål*. Hösten 2011 fick 39 procent av barnen med annat modersmål än svenska möjlighet att utveckla sitt modersmål. Året innan var det 22 procent av barnen med annat modersmål som fick modersmålsstöd.

I nästan alla kommuner finns det barn i förskolan som har ett annat modersmål än svenska. I 162 av landets 290 kommuner får barnen möjlighet att utveckla sitt modersmål i förskolan.

Tabell 1. Antal barn i förskola med annat modersmål än svenska samt andel (%) därav med modersmålsstöd 2001-2010 resp. får möjlighet att utveckla sitt modersmål 2011

År	Antal barn i förskola med annat modersmål än svenska	Andel (%) därav med modersmålsstöd/möjlighet att utveckla sitt modersmål
2001	40 009	12,8
2002	43 025	13,5
2003	49 334	13,6
2004	51 469	13,4
2005	55 749	14,2
2006	61 505	15,6
2007	66 686	16,2
2008	73 474	17,8
2009	78 258	19,7
2010	85 734	21,5
2011	92 870	38,9

Mindre grupper i fristående förskolor

Enligt skollagen ska barngrupperna ha en lämplig sammansättning och storlek. Hösten 2011 var det genomsnittliga antalet barn per grupp i förskolan 16,8, jämfört med 16,9 året innan.

Tabell 2. Genomsnittliga gruppstorlekar i förskolan 1990–2011

År	Barn/grupp		
	Totalt	Kommunala förskolor	Fristående förskolor
1990	14,4	.	.
1992	15,7	.	.
1994	16,5	.	.
1996	16,9	.	.
1998	16,5	.	.
2000	.	.	.
2002*	17,4	.	.
2003	17,2	.	.
2004	17,2	.	.
2005	17,0	16,9	17,3
2006	16,7	16,7	16,8
2007	16,7	16,7	16,9
2008	16,9	16,8	17,3
2009	16,8	17,1	15,9
2010	16,9	17	16,2
2011	16,8	17,0	16,2

) Uppgift om genomsnittlig gruppstorlek saknas

*) Uppgiften bygger på en urvalsundersökning

I takt med att allt fler barn har skrivits in i förskolan har även antalet grupper blivit fler. Hösten 2011 fanns det totalt 28 100 grupper (avdelningar) i förskolan. Lika hösten 2010 hade nästan hälften av dessa grupper (44 procent) mellan 16 och 20 barn.

År 2011 fanns det drygt 4 900 grupper med 21 barn eller fler. Den ökning av andelen stora grupper som har varit under flera år verkar ha stannat av. 18 procent av alla grupper har 21 barn eller fler. Det är ungefär samma andel som året innan. År 2003 hade 15 procent av grupperna så många barn.

Drygt hälften av alla inskrivna barn i förskolan är 0–3 år². Den andelen följer den demografiska utvecklingen och har varit stabil sedan 2003. Småbarnsgrupper tar emot barn i åldern 0–3 år. Det fanns 9 400 småbarnsgrupper 2011. Det betyder att var tredje grupp är en småbarnsgrupp. Nästan hälften (47 procent) av småbarnsgrupperna har mellan 14 och 16 barn. Andelen stora småbarnsgrupper har tidigare

² Få 0-åringar finns i förskolan. Hösten 2010 fanns 15 0-åringar i förskolan.

ökat men år 2011 har andelen minskat. År 2011 hade 13 procent av alla småbarnsgrupper 17 barn eller fler medan andelen var 15 procent 2010. År 2003 hade 8 procent av alla småbarnsgrupper 17 barn eller fler.

Barngrupperna i fristående förskolor är i genomsnitt något mindre än barngrupperna i kommunala förskolor. I kommunala förskolor har en grupp i genomsnitt 17,0 barn och i fristående förskolor 16,2 barn. Det är ungefär lika vanligt med stora barngrupper, 21 barn eller fler, i kommunala som i fristående förskolor. Däremot är små grupper vanligare i fristående förskolor jämfört med i kommunala förskolor. Detta gäller i synnerhet småbarnsgrupperna.

Variationerna mellan kommungrupper när det gäller barngruppernas storlek är förhållandevis små.

De flesta har utbildning för arbete med barn

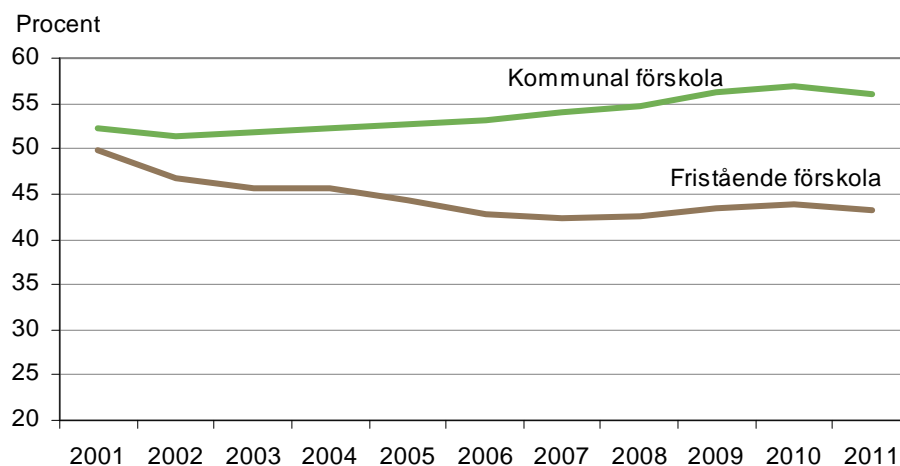
Enligt skollagen ska undervisningen i förskolan ske under ledning av förskollärare, men det kan också finnas annan personal för att främja barnens utveckling och lärande. Drygt hälften (54 procent) av årsarbetarna³ i förskolan hade pedagogisk högskoleutbildning⁴ hösten 2011. Ytterligare 41 procent har annan utbildning för arbete med barn. Det är således en låg andel, 5 procent av årsarbetarna, som saknar utbildning för arbete med barn. Andelen pedagogiskt högskoleutbildade skiljer sig något åt mellan olika kommungrupper. Högst andel har gruppen kommuner i glesbefolkad region, 66 procent, medan förortskommunerna har lägst andel, 43 procent.

Det finns skillnader mellan kommunala och fristående förskolor när det gäller personalens utbildning. Mest välutbildad är de som arbetar i kommunala förskolor. Där har över hälften av årsarbetarna, 56 procent, en pedagogisk högskoleutbildning. Endast 4 procent saknar utbildning för arbete med barn. I de fristående förskolorna är utbildningsnivån lägre. 43 procent har en pedagogisk högskoleutbildning och 11 procent har ingen utbildning för arbete med barn.

---

³ Med årsarbetare menas anställda som arbetar med barn omräknat till årsarbetare med hjälp av tjänstgöringsgraden.

⁴ Med pedagogisk högskoleexamen menas förskolläraryt utbildning, lärarutbildning och fritidspedagogutbildning.

Diagram 3. Andel (%) årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning i förskola i kommunal resp. fristående förskola 2001-2011

Hösten 2011 samlades uppgifter om resurs- och stödpersonal in för första gången. Med resurs- och stödpersonal avses personal som arbetar med barn eller barngrupp som behöver särskilt stöd. Totalt rapporterades 3 750 resurs- och stödpersonal in (årsarbetare). Det motsvarar drygt 4 procent av samtliga årsarbetare i förskolan.

Ojämn könsfördelning bland personalen

Hösten 2011 fanns det 98 500 anställda som arbetar med barn i förskolan. Könsfördelningen bland de anställda i förskolan är mycket ojämn, endast 3 procent av de anställda är män. Andelen har varit i stort sett konstant under de senaste tio åren. I fristående förskolor är andelen anställda män dubbelt så stor, 6 procent, som i kommunala förskolor, 3 procent.

Könsfördelningen är emellertid ojämn inom olika personalgrupper i förskolan. Av alla 6 700 förskolechefer är 10 procent män. Även bland resurs- och stödpersonalen är en större andel män, 8 procent.

Stabil personaltäthet

Hösten 2011 gick det 5,3 barn per årsarbetare jämfört med 5,4 året innan. Under 2005 och 2006 utgick ett riktat statsbidrag till kommunerna för att öka personaltätheten i förskolan. Statsbidraget resulterade i att antalet barn per årsarbetare sjönk 2005 och 2006. Det riktade statsbidraget upphörde dock den 1 januari 2007 och inlemmades i det generella bidraget till kommunerna. Antalet barn per årsarbetare har därefter ökat och ligger nu på samma nivå som för tio år sedan.

I den nya skollagen har förskollärarens roll stärkts. Det går i genomsnitt 10,1 barn per förskollärare (årsarbetare). Under den senaste tioårsperioden har siffran varierat mellan 10,7 och 10,0. I fristående förskolor är antalet barn per förskollärare färre jämfört med i kommunala förskolor. I fristående förskolor går det 12,5 barn per förskollärare och i kommunala förskolor 9,6.

Tabell 3. Antal barn per årsarbetare samt antal barn per förskollärare⁵ (årsarbetare) i förskolan 1990–2011

År	Barn/årsarbetare			Barn/förskollärare (årsarbetare)*		
	Totalt	Kommunala förskolor	Fristående förskolor	Totalt	Kommunala förskolor	Fristående förskolor
1990	4,4	.	.	.	.	.
1992	4,8	.	.	.	.	.
1994	5,2	5,1	5,5	.	.	.
1996	5,5	5,4	5,8	.	.	.
1998	5,7	5,6	5,7	.	.	.
2000	5,4	5,4	5,5	10,3	10,2	10,9
2001	5,4	5,3	5,6	10,4	10,3	11,5
2002	5,3	5,3	5,5	10,6	10,3	12,1
2003	5,4	5,4	5,5	10,7	10,5	12,3
2004	5,4	5,4	5,4	10,7	10,5	12,3
2005	5,2	5,2	5,3	10,4	10,0	12,3
2006	5,1	5,1	5,2	10,1	9,8	12,4
2007	5,2	5,2	5,2	10,1	9,7	12,6
2008	5,3	5,2	5,4	10,2	9,7	13,1
2009	5,3	5,3	5,3	10,1	9,7	12,5
2010	5,4	5,4	5,2	10,0	9,6	12,3
2011	5,3	5,3	5,2	10,1	9,6	12,5

.) Uppgift saknas

Fristående förskolor vanligast i storstäder och dess förortskommuner

Andelen barn i fristående förskolor har ökat kontinuerligt sedan 1990-talet. 19 procent av alla barn i förskolan går i en fristående förskola, en lika stor andel som 2010.

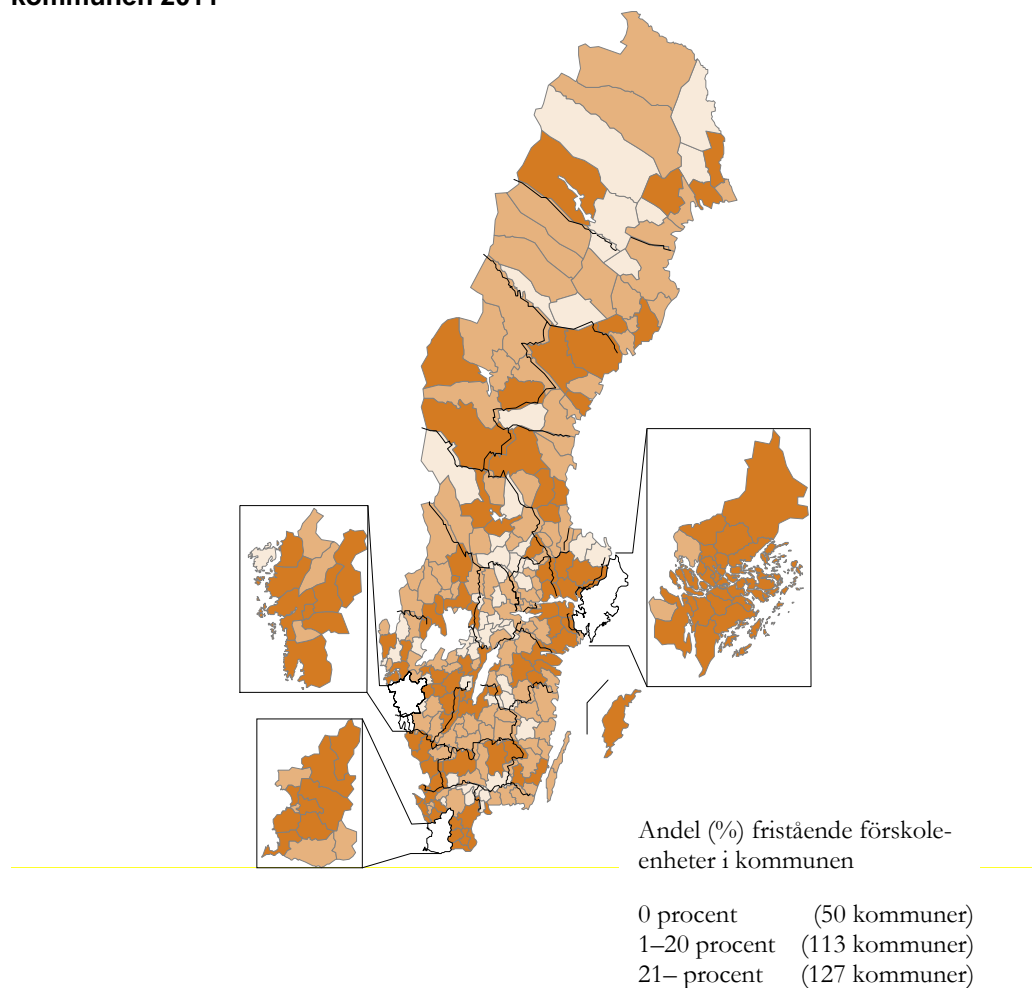
Andelen barn som går i förskola skiljer sig inte nämnvärt åt mellan kommungrupperna.⁶ Däremot är fristående förskolor betydligt vanligare i storstäder och förortskommuner till storstäder än i övriga kommungrupper. Det är ett antal kommuner i storstadsområdena som står för en stor del av den enskilda verksamheten. Minst vanlig är den i kommungruppen ”varuproducerande kommuner” där 8 procent av barnen i förskolan går i fristående förskola. I gruppen förortskommuner till storstäder är andelen 32 procent.

50 kommuner i landet saknar helt förskolor i enskild regi.

⁵ Här ingår även personal med lärarutbildning.

⁶ Kommungruppsindelningen är gjord av Sveriges Kommuner och Landsting. För mer information se www.skolverket.se

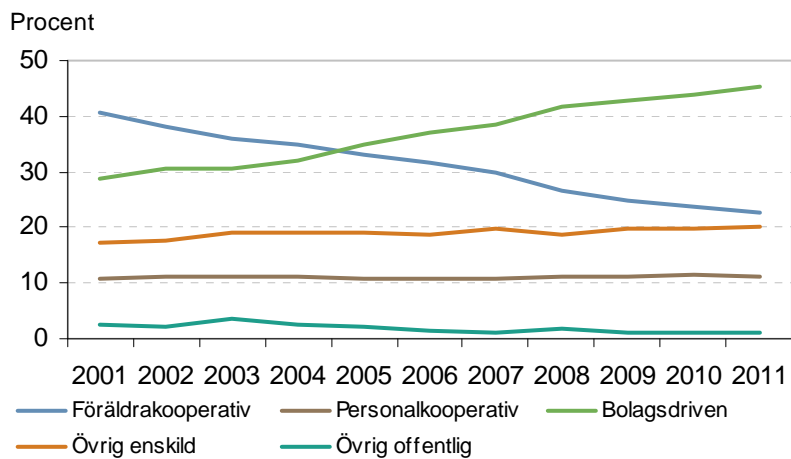
Figur 1. Andelen (%) fristående förskoleenheter av samtliga förskoleenheter i kommunen 2011

Bolagsdrivna förskolor har sedan 2005 gått om föräldrakooperativen som den vanligaste enskilda driftsformen. Hösten 2011 gick 45 procent av barnen i fristående förskolor i en bolagsdriven förskola, jämfört med 22 procent i föräldrakooperativ. År 2001 var motsvarande andelar 29 respektive 41 procent.

Diagram 4. Andel av samtliga inskrivna barn i enskild regi efter driftsform 2001-2011

Tabeller på Skolverkets webbplats

På Skolverkets webbplats (www.skolverket.se) finns statistik om förskolan för åren 1997–2011 på riks-, läns- och kommunnivå under länken ”Statistik & analys/Statistik”. Uppgifterna i promemorian är hämtade från dessa tabeller.